

CUMHUR

(الجمهور)

İslâmî literatürde
bir ilim dalındaki âlimlerin
çoğunluğunu ifade etmek üzere
kullanılan terim.

Arapça bir kelime olan cumhur sözlükte "herhangi bir şeyin en büyük kısmı, bir topluluğun çoğunluğu veya önde gelenleri" anlamına gelir. Kelimenin terim anlamı da sözlük anlamından farklı olmayıp kaynak eserlerde "cumhürü'l-ulemâ" (âlimlerin çoğunluğu), "cumhürü'l-müfessirîn" (tefsir âlimlerinin çoğunluğu), "cumhürü'l-hukemâ" (filozofların çoğunluğu), "cumhürü'l-fukahâ" (fakihlerin çoğunluğu) şeklinde sıkça rastlanmaktadır. Fıkıh kitaplarında geçen cumhürü'l-fukahâ veya sadece cumhur ifadesinden genellikle günümüze kadar müslümanlar tarafından benimsenerek gelen Hanefî, Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî mezheplerinden üçü anlaşılır. Diğer bir ifadeyle bir fıkıhî eserde dört mezhepten bahsedilirken cumhurun görüşü zikrediliyorsa bundan maksat söz konusu dört mezhepten üçü olup dördüncü mezhep muhalif taraf olarak ismen anılır. Bazı araştırmacıların cumhur terimini belli fakihlere hasreden görüşleri ise isabetli değildir. Meselâ İbn Rüşd hakkında bir inceleme neşreden Abdullah Kenûn'un *Bidâyetü'l-müctehid*'de İbn Rüşd'ün cumhur tabiriyle İmam Mâlik, Şâfiî ve Ebû Hanîfe'yi kastettiği şeklindeki tesbiti böyledir. Zira söz konusu eserin muhtelif yerlerinde bu ölçünün dışına çıktığı ve yukarıda belirtilen kuralın esas alındığı görülmektedir (krş. *Bidâyetü'l-müctehid*, I, 11, 53, 65, 394, 397). Cumhurun her zaman üç mezhepten ibaret kalmadığı, bunlara herhangi bir konuda aynı görüşü paylaşan müstakil mezhep sahibi müctehidlerin de eklendiği ve bu durumda terimin kapsamının daha da genişlediği görülmür. Bunun yanı sıra aynı mezhepteki âlimler arasında görüş ayrılığı bulunması halinde çoğunluğu ifade için de "cumhurun görüşü" tabiri kullanılır. Bazen da bu çoğunluk "cumhürü'l-Hanefiyye", "cumhürü'l-Mâlikîyye" şeklinde mezheplere izâfetle zikredilir. Cumhur yerine mu'zam ve ekserûn kelimeleri de kullanılmaktadır.

Bir konuda cumhurun ittifak etmesinin icmâ sayılıp sayılmayacağı hususunda farklı görüşler ileri sürülmüş, fakihlerin çoğunluğu bu ittifakın icmâ sayılı-

mayacağını söylemişlerdir. İbn Cerîr et-Taberî, Ebû Bekir er-Râzî ve Mu'tezile'den Ebû'l-Hüseyn el-Hayyât ise bir iki kişinin karşı çıkmasının icmâın meydana gelmesine engel olmayacağı görüşünü benimsemişlerdir. Cemâleddin İbnü'l-Hâcib ve onu destekleyenler ise cumhurun görüşünün icmâ gibi kati bir delil sayılmamakla birlikte hüccet sayılacağını ifade etmişlerdir. Çünkü bir konuda çoğunluğun ittifak etmesi onların kati veya "râcih" bir delile dayandıklarını göstermektedir. Buna karşılık azınlıkta kalanların râcih bir delile dayandıklarını, çoğunluğun da bu delili gördükleri halde kasten ve ısrarla hatalı tutumlarını devam ettirdiklerini düşünmek uzak bir ihtimaldir. Böyle bir ihtimali öne çıkararak "zâhir"ın desteklediği hüccet terk edilmez. Bununla birlikte birtakım görüşlerin cumhura nisbet edilmesi araştırmaya muhtaçtır ve söz konusu araştırmayı yapabilmek için de her mezhebin kendi öz kaynaklarına başvurmak gerekir. Ayrıca cumhur dört büyük mezhebin üçü olarak kabul edildiğinde geride bugün mensupları bulunmayan çok sayıda Sünnî fıkıh mezhebi daha kalmaktadır. Bunları azınlık veya şâz* saymak mümkün olmadığı gibi üç mezhebin üzerinde birleştiği hükmün delilini güçlü ve tercihe şayan kabul etmek de her zaman isabetli değildir. Çünkü delile dayalı tercih ihtihadlarında azınlığa ait hükümlerin delil bakımından daha güçlü olduğunu gösteren örnekler vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-ʿArab, "cumhr" md.; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, I, 11, 53, 65, 394, 397; İbnü'l-Hâcib, *el-Muhtaşar*, Beyrut 1403/1983, I, 34-35; Nevevî, *el-Mecmûʿ*, I, 5; Teftâzânî, *Hâşiye*, I, 34; Cürcânî, *Hâşiye*, I, 34-35; Bihârî, *Müsellemü's-şübât*, Kahire 1324, II, 222; Muhammed el-Hudarı, *Uşûlü'l-fıkıh*, Kahire 1389/1969, s. 271; Abdullah Kenûn, "İbn Rüşdî'l-fakih", *ed-Dirâsâtü'l-İslâmiyye*, IV, İslâmâbâd 1969, s. 105.

SA LİM ÖÇÜT

CUMHUR İLÂHİSİ

Türk dinî müzikisinde
tekke müzikisine ait bir form.

"Topluca okunan ilâhi" anlamına gelir. Mevlevîyye ve Bektaşîyye dışındaki tarikatlara ait tekkelerde kelime-i tevhid zikrinden sonra ism-i celâl zikrine geçilmeden önceki arada okunurdu.

Cumhur ilâhilerini diğerlerinden ayıran en önemli özellik, bu ilâhilerin hazır bulunanlar tarafından birlikte okunma-

sıdır. Güfteleri tanınmış mutasavvîf şairlerin manzumelerinden seçilmiştir. Devr-i hindî usulündeki çok az istisnaları dışında hep evsat usulü ile ölçülmüşlerdir. Esasında tekkelere mahsus olan cumhur ilâhilerinin nâdiren bazı dinî merasimler münasebetiyle camilerde ve sarayda huzûr-ı hümâyunda okunduğu da olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Hızır İlyas, *Letâif-i Enderûn*, İstanbul 1276, s. 190-191; Mehmed Rüşen Efendi, *Mecmûa-i İlahiyyât*, Üsküdar Selim Ağa Ktp., Hüdâyi, nr. 1804, vr. 7^b, 12^b, 17^b, 56^a; Ergun, *Antoloji*, I, 161; Karadeniz, *Türk Müsiki*, s. 161-162, 658, 713; Şengel, *İlahîler*, I, 24-25, 28-35; II, 14-17, 66-70; Töre, *İlahîler*, V, 18-29, 80-83; Halilî Can, "Dinî Türk Müsiki Antolojisi", *MM*, sy. 217 (1966), s. 14; Saadet Gültaş, "Saadeddin Heper ile Mülâkat", *Kök*, I, İstanbul 1981, s. 18; *TA*, XI, 263; Pakalın, I, 310.

NURİ ÖZCAN

CUMHUR MÜEZZİNLİĞİ

Türk dinî müzikisinde
cami müzikisine ait
bir icra tarzı.

"Topluca ve belli bir tertip üzere yapılan müezzinlik" anlamına gelir. Kadroları kalabalık olan büyük camilerde namaz esnasında bütün müezzinlerin iştirakiyle icra edilirdi. Günümüzde nâdiren bazı selâtin camilerinde görülen bu icra tarzı, müezzinlerin bazı ibareleri bir ağızdan koro halinde, bazılarını ise sırayla nöbetleşe okumaları şeklinde yapılırdı. Müezzinler için âdeta bir okul olan cumhur müezzinliği, vakit namazlarından öğle, ikinci ve yatsı namazlarıyla teravih, cuma ve bayram namazları esnasında ve ayrıca mübarek gün ve gecelerde icra edilirdi.

Büyük camilerde imamın namaz esnasında aldığı tekbirler, uzakta bulunanların işitemeyeceği ve âmâların da göremeyeceği düşünülerek müezzinler tarafından tekrar edilmektedir. Gerek "tekbir alma" denen bu faaliyet ve öncesindeki salavatlama, gerekse namazın tamamlanmasından sonra okunan Âyetü'l-kürsî, onu takip eden tesbîhat ve diğer dualarla teravih namazlarındaki salât-ı ümmiyyeler, ramazan ilâhileri ve minarede iki müezzinin karşılıklı veya birkaçının hep birlikte okudukları ezanlar cumhur müezzinliği icraatı içerisinde yer almaktadır. Bütün bunlarda ses cinsi, nefes miktarı ve nağmelerde birlik en önemli şartları teşkil eder.